

Srednjovjekovni motivi na poštanskim markama Hrvatske pošte Mostar u kulturi sjećanja

ANA ZADRO
Sveučilište u Mostaru
Filozofski fakultet
University of Mostar
Faculty of Humanities and Social Sciences
E-mail: ana.zadro@ff.sum.ba

UDK: 659.835.91(497.6
Mostar)"1993/2021"
930.85(497.6)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 21. travnja 2022.
Prihvaćeno: 23. lipnja 2022.

GORAN MIJOČEVIĆ
Sveučilište u Mostaru
Filozofski fakultet
University of Mostar
Faculty of Humanities and Social Sciences
E-mail: goran.mijocevic@ff.sum.ba

Sažetak

Autori u radu analiziraju ulogu poštanskih maraka sa srednjovjekovnim motivima u kulturi kolektivnoga sjećanja. Analiza obuhvaća marke koje su objavljene u nakladi Hrvatske pošte Mostar u razdoblju od 1993. do kraja 2021. godine. Od ukupno 590 poštanskih maraka koje je HP Mostar objavila (kao redovne i prigodne) 32 su sa srednjovjekovnim motivom ili nazivom. U radu se ne posvećuje pažnja analizi slikovnoga prikaza, odnosno idejnoga rješenja slikovnoga motiva na samoj poštanskoj marki, nego se bavi pitanjem važnosti toga motiva (osoba, mjesto, događaj, spomenik i slično) za kolektivni identitet zajednice.

Ključne riječi: poštanske marke; filatelija; srednjovjekovni motivi; kultura sjećanja; povijest.

Medieval Motifs on Croatian Post Mostar Postage Stamps in a Culture of Remembrance

Preliminary communication

Received: 21 April 2022

Accepted: 23 June 2022

Summary

The authors analyze the role of postage stamps with medieval motifs in the culture of collective remembrance. The analysis encompasses stamps which were issued by Croatian Post Mostar (HP Mostar) in the period from 1993 to the end of 2021. Of a total of 590 postage stamps issued by HP Mostar (both regular and occasional), 32 contained medieval motifs or titles. The paper does not devote attention to analyzing the graphic representations on the stamps or the ideal solutions of the depicted motifs, but concerns itself with the importance of the motif (person, place, event, monument and the like) for the collective identity of the community.

Keywords: postage stamps; philately; medieval motifs; culture of remembrance; history.

Uvod

Hrvatska pošta Mostar (dalje: HP Mostar) jedan je od tri poštanska operatera u Bosni i Hercegovini koja je svoje djelovanje počela ratne 1993. godine, a s tom godinom počela je i filatelijska djelatnost u okviru ove institucije. Upravo su poštanske marke tema ovoga rada. Točnije, 32 poštanske marke sa srednjovjekovnim motivima koje je HP Mostar izdala do kraja 2021. godine. Kako ćemo vidjeti u radu, poštanske marke predstavljaju jedan od simbola koji svojim motivima podsjećaju na važne osobe, lokacije, obljetnice ili događaje (u ovom slučaju srednjovjekovne) i time utječu na kreiranje nacionalnog identiteta kroz kulturu sjećanja i pamćenja. Prilikom analize ovih, možemo slobodno reći, minijturnih dokumenata ne ćemo posvećivati pažnju dizajnu, tj. slikovnom prikazu, nego ćemo se baviti isključivo razlozima zaslužnim da određeni motiv (osoba, mjesto, događaj, spomenik i slično) dobije svoje mjesto na poštanskoj marki. Analizom motiva pokušat ćemo utvrditi jesu li određeni događaji, obljetnice, osobe ili mjesta iz nekoga razloga važniji u odnosu

na neke druge motive prikazane na poštanskim markama te koliko su one bitne za određenu zajednicu. Treba svakako napomenuti da do sada nije provedena nijedna ovakva znanstvena analiza koja bi povezala filateliju s kulturom sjećanja jedne zajednice. Istraživanje temeljimo na podacima objavljenim u filatelijskim katalozima kao i na dostupnu sadržaju na službenoj web stranici HP Mostar.

Od spomenute 32 poštanske marke sa srednjovjekovnim motivom ili nazivom izdanja njih 12 je s prikazom srednjovjekovnih gradova Bosanskoga Kraljevstva, četiri s motivom bosanskih i humskih vladara i velmoža, tri važnijih događaja (za jedan događaj dvije su marke u sutisku), s motivom spomeničke baštine izdano je sedam poštanskih maraka, jedna s heraldičkim i četiri poštanske marke (po dvije u sutisku) s numizmatičkim motivom. Ovdje bi bilo vrijedno citirati lijep opis poštanske marke naveden u samom uvodu Kataloga poštanskih maraka: "Marke Hrvatske pošte Mostar jedan su od bitnijih promidžbenih medija koji u svijet nose poruku o duhovnom, kulturnom i materijalnom bogatstvu ne samo hrvatskog naroda u BiH već cijele Bosne i Hercegovine. Ova minijturna umjetnička djela, osim što prenose određenu poruku širom svijeta, značajan su izvor različitih informacija i znanja."¹

Kultura sjećanja i pamćenja, filatelija i povijest

O fenomenu kulture sjećanja i pamćenja² danas postoji već brojna literatura. Iako je ovaj fenomen postao predmetom znanstvenih istraživanja prije nešto više od sto godina, treba ipak naglasiti kako su najvažniji radovi nastali u posljednjih pola stoljeća. Znanstvenici s područja humanističkih i društvenih znanosti dali su vrlo važne i vrijedne priloge svojih istraživanja.³ Među znanstvenicima koji su

---

1 ŽELJKA ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka Hrvatske pošte Mostar: 2002.-2012.*, Hrvatska pošta Mostar, Mostar, 2014., str. 5.

2 U određenoj literaturi na stranim jezicima pojmovi sjećanja i pamćenja često se rabe kao sinonimi, dok se u hrvatskom jeziku oni razlikuju. O tomu će više riječi biti u radu, a ovdje samo uputa na literaturu: MAJA BRKLJAČIĆ - SANDRA PRLENDIĆ, "Zašto sjećanje i pamćenje?", u: MAJA BRKLJAČIĆ - SANDRA PRLENDIĆ (prir.), *Kultura pamćenja i historija*, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 17.

3 Neki od najvažnijih radova koji su nastali od sedamdesetih godina 20. stoljeća dostupni su i u zbornicima kao što su: M. BRKLJAČIĆ - S. PRLENDIĆ (prir.), *Kultura pamćenja i historija*; MICHAL SLÁDEČEK - JELENA VASILJEVIĆ - TAMARA

posebno doprinijeli istraživanju pojmova sjećanja i pamćenja mogu se navesti Maurice Halbwachs, Jan Assmann, Aleida Assmann i Pierre Nora. Radovi M. Halbwachsa tijekom dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća značajno su potaknuli istraživanje ovih pojmova, a posebno problema kolektivnoga pamćenja.⁴ Velik doprinos u istraživanju kulturnoga pamćenja dali su Jan i Aleida Assmann,⁵ dok se P. Nora posebno bavi istraživanjem mjesta sjećanja.⁶

Cilj ovoga rada nije dati cjelokupan pregled istraživanja navedenih fenomena niti literature, ali se čini važnim, zbog daljnega praćenja rada, definirati neke od osnovnih pojmova koji se vežu uz kulturu sjećanja i pamćenja. Počevši od potonjega, može se reći kako su u

---

PETROVIĆ TRIFUNOVIĆ (prir.), *Kolektivno sećanje i politike pamćenja*, Zavod za udžbenike - Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd, 2015. Vidjeti i: BRANIMIR JANKOVIĆ, "Teorijsko-istraživački pristupi / Historija sjećanja i pamćenja", u: *Historijski zbornik*, 63, Zagreb, 2010., str. 269-274. Također, vrijednim se čini spomenuti i sažet prikaz povjesničarki Dijane Korać i Marine Beus. DIJANA KORAC - MARINA BEUS, *Prošlost u sadašnjosti. Primjeri selektivnoga sjećanja u hodonimima Hercegovine*, Crkva na kamenu, Mostar, 2021., str. 20-28.

- 4 Među brojnim radovima M. Halbwachsa posebno se ističu tri djela: *Društveni okviri pamćenja*, *Legendarna topografija Evandjelja u Svetoj zemlji. Studija o kolektivnom pamćenju* i *Kolektivno pamćenje*. MORIS ALBVAŠ, "Kolektivno i istorijsko pamćenje", u: M. SLÁDEČEK - J. VASILJEVIĆ - T. PETROVIĆ TRIFUNOVIĆ (prir.), *Kolektivno sećanje i politike pamćenja*, str. 29-59. O Halbwachsu više u: JAN ASSMANN, "Kultura sjećanja", u: M. BRKLJAČIĆ - S. PRLENDA (prir.), *Kultura pamćenja i historija*, str. 51-61; TODOR KULJIĆ, *Kultura sećanja. Teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*, Čigoja, Beograd, 2006., str. 95-106.
- 5 JAN ASSMANN, *Kulturno pamćenje: pismo, sjećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*, Vrijeme, Zenica, 2005.; JAN ASMAN, "Kolektivno sećanje i kulturni identitet", u: M. SLÁDEČEK - J. VASILJEVIĆ - T. PETROVIĆ TRIFUNOVIĆ (prir.), *Kolektivno sećanje i politike pamćenja*, str. 61-70; ALAIDA ASMAN, *Duga senka prošlosti: kultura sećanja i politika povesti*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2011.; ALEIDA ASSMANN, "Memory, Individual and Collective", u: ROBERT E. GOODIN - CHARLES TILLY (prir.), *The Oxford Handbooks of Political Science*, Oxford University Press, Oxford, 2006., str. 210-224.
- 6 PIERRE NORA, "Između pamćenja i historije. Problematika mjesta", u: M. BRKLJAČIĆ - S. PRLENDA (prir.), *Kultura pamćenja i historija*, str. 21-43; PIERRE NORA, "Pamćenje istorije, pamćenje istoričara", u: M. SLÁDEČEK - J. VASILJEVIĆ - T. PETROVIĆ TRIFUNOVIĆ (prir.), *Kolektivno sećanje i politike pamćenja*, str. 283-294. Pierre Nora posebno je zaslužan kao urednik monumentalnoga djela objavljena na francuskom jeziku u tri toma (u ukupno sedam svezaka) s naslovom *Mjesta sjećanja (Les Lieux de mémoire)*. Djela su dostupna i na engleskom jeziku naslovljena *Realms of Memory: The Construction of the French Past* u tri sveska i *Rethinking France: Les Lieux de mémoire* u četiri sveska.

svakodnevnu govoru u upotrebi pojmovi individualnoga i kolektivnoga sjećanja i pamćenja, pri čemu je za ovaj rad važan dio koji se odnosi na kolektivno. Već je rečeno kako se ovi pojmovi u pojedinim jezicima koriste kao sinonimi, dok u hrvatskom jeziku (i njemačkom) imaju različita značenja. Kako navode M. Brkljačić i S. Prlenda kolektivno sjećanje može se definirati kao "skup [je] uspomena što ga dijeli određena zajednica" dok se pojam kolektivnoga pamćenja označava kao "rad na tom sadržaju".⁷

Međutim, Aleida Assmann naglašava da "ove dvije kategorije nisu dovoljne kako bi se objasnila složena mreža sjećanja u koje su ljudi uključeni", pa predlaže "četiri razine ili 'oblika sjećanja'" kao "individualno, društveno, političko i kulturno sjećanje".⁸ Individualno sjećanje vezano je za pojedinca, dok društvena sjećanja nastaju u odnosu s drugima, npr. obitelji, prijateljima ili ljudima, suvremenicima, koje nismo ni upoznali, pa se ovaj oblik sjećanja naziva i generacijsko sjećanje. Kako A. Assmann ističe, ova su dva sjećanja neposredna i temelje se na iskustvu, dok su s druge strane politička i kulturna sjećanja posredna i dugoročna, odnosno prelaze vremensku granicu generacije, pa su kao takva transgeneracijska.⁹ Ono što se čini ključnim jest da se prijelaz iz individualnog u kolektivno sjećanje ne odvija prema nekoj jednostavnoj analogiji, tj. kako A. Assmann ističe "Institucije i grupe nemaju sjećanje kakvo imaju pojedinci; [...] Institucije i veće društvene grupe, kao što su nacije, države, crkva, ili kompanije ne 'posjeduju' sjećanje; one ga 'proizvode' za sebe uz pomoć znakova za sjećanje kao što su simboli, tekstovi, slike, obredi, ceremonije, mjesta i spomenici. Zajedno s tim sjećanjem, ove grupe i institucije 'stvaraju' identitet."¹⁰ Međutim, kao što je spomenuto, ovaj prijelaz ne odvija se prema jednostavnoj analogiji, odnosno, stvaranje identiteta odvija se u nekim oblicima kontroliranih uvjeta ili kako to naglašava A. Assmann: "Takvo sjećanje temelji se na selekciji i isključivanju,

7 M. BRKLJAČIĆ - S. PRLENDA, "Zašto sjećanje i pamćenje?", str. 17.

8 A. ASSMANN, "Memory, Individual and Collective", str. 211. Opširnije u: A. ASMAN, *Duga senka prošlosti*, str. 19-71.

9 A. ASSMANN, "Memory, Individual and Collective", str. 213-214.

10 "Institutions and groups do not possess a memory like individuals; [...] Institutions and larger social groups, such as nations, states, the church, or a firm do not 'have' a memory; they 'make' one for themselves with the aid of memorial signs such as symbols, texts, images, rites, ceremonies, places, and monuments. Together with such a memory, these groups and institutions 'construct' an identity." A. ASSMANN, "Memory, Individual and Collective", str. 216.

uredno razvrstavajući korisno od nekorisnoga, i relevantna od irelevantnih sjećanja. Tako je političko sjećanje nužno posredno sjećanje. Ono počiva u materijalnim medijima, simbolima i praksama koja moraju biti urezana u srca i umove pojedinaca".¹¹

Već je spomenuto kako simboli imaju važnu ulogu u kolektivnom sjećanju, a njihova uloga još je veća kada se to sjećanje uključuje u nacionalno sjećanje, što je važno naglasiti jer i poštanske marke predstavljaju određene simbole. Takvi simboli uzimaju se iz prošlosti, a ona predstavlja neiscrpan izvor i zbog toga su važni za kolektivni identitet. Kolektivni identitet u ovom slučaju može se razumjeti upravo onako kako ga J. Assmann podrazumijeva kao "sliku koju neka grupa gradi o sebi i s kojom se njezini članovi identificiraju".¹² Kroz motive na poštanskim markama, između ostaloga, prezentira se politička ideologija jednoga vremena (državni simboli, kulturni spomenici i obljetnice događaja koji su od iznimne važnosti za političku elitu, sudjelovanje u političkim, kulturnim, gospodarskim i športskim događanjima, tehnološki napredak društva itd.). Poštanske marke, iako u malom formatu, prenose snažne poruke i informacije široj javnosti (tuzemnoj i inozemnoj) te na taj način postaju svjedokom jednoga vremena, ljudi i događaja, odnosno svojevrсни povijesni dokument o ljudima i događajima.

Bosansko-humsko srednjovjekovlje igralo je i igra važnu ulogu u jačanju nacionalne svijesti i identiteta, što je posebno istaknuto nakon sloma socijalizma početkom devedesetih godina 20. stoljeća. U ovom radu naglasak je stavljen na poštanske marke jednog od tri poštanska operatera u Bosni i Hercegovini, HP Mostar, s motivima srednjovjekovlja te na poruke koje šalju široj zajednici. HP Mostar do kraja 2021. godine objavila je 590 poštanskih maraka s različitim motivima, a od toga 32 marke imaju srednjovjekovno obilježje bilo kao slikovni prikaz ili naziv izdanja.¹³ Prvu poštansku marku sa srednjovjekovnim

---

11 "Such a memory is based on selection and exclusion, neatly separating useful from not useful, and relevant from irrelevant memories. Hence a political memory is necessarily a mediated memory. It resides in material media, symbols and practices which have to be engrafted into the hearts and minds of individuals." A. ASSMANN, "Memory, Individual and Collective", str. 216.

12 J. ASSMANN, *Kulturno pamćenje*, str. 155.

13 Prva redovna marka, *Hercegbosanski sakralni spomenici - Međugorje*, krenula je u svijet 12. svibnja 1993. Nosila je naziv Republika Bosna i Hercegovina, Hrvatska zajednica Herceg-Bosna. Promjenom političkih okolnosti mijenjalo se i nazivlje na markama: BiH, Hrvatska Republika Herceg-Bosna, BiH, HPT

motivom HP Mostar objavila je 18. svibnja 1993. s prikazom panorame Jajca s kraljevskim portalom srednjovjekovne tvrđave.

Gradovi Bosanskoga Kraljevstva na poštanskim markama

Srednjovjekovni gradovi Bosanskoga Kraljevstva nerijetko su motiv na poštanskim markama HP Mostar, tako od ukupno 32 poštanske marke sa srednjovjekovnim motivom gradovi i utvrde nalaze se na 12. Poštanske marke s motivom srednjovjekovnih gradova objavljene su u dvije vrste kao redovne i prigodne. Kao redovne spomen srednjovjekovnih gradova nalazi se na sljedećim: Jajce (1993.), Srebrenica (1995.), Livno (1998.), Bobovac (1999.) i Gabela (2007.) dok su prigodne poštanske marke objavljene za gradove Ljubuški (1994.), Mostar (2002.), Žepče (2008.), Blagaj (2012.), Visoko (2012.), Vranduk (2017.) i Počitelj (2017.).

Kao što je već spomenuto, prva poštanska marka sa srednjovjekovnim motivom objavljena je za Jajce 18. svibnja 1993. s nazivom "Hercegbosanski srednjovjekovni gradovi - Jajce" s motivom panorame Jajca i prikazom portala s kraljevskim grbom.¹⁴ Jajce se ubraja među najvažnije gradove Bosanskoga Kraljevstva.¹⁵ Naselje se razvilo na

Herceg-Bosna, BiH, HPT d.o.o. Mostar, sve do današnjega naziva BiH, Hrvatska pošta d.o.o. Mostar. RADOSLAV DODIG (ur.), *Katalog poštanskih maraka. Bosna i Hercegovina: Hrvatska pošta 1993-2001*, HPT Mostar, 2002.; <https://www.post.ba/filatelija/o-markama> (3. 3. 2022.).

14 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/hercegbosanski-srednjovjekovni-gradovi-jajce/11006> (3. 3. 2022.); R. DODIG (ur.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 12. Tri dana prije (15. svibnja 1993.) objavljena je poštanska marka vezana za grad Mostar, međutim, motiv nije srednjovjekovni, pa u ovom slučaju nije uzeta u razmatranje <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/iz-kamena-povijest-mostar/11003> (3. 3. 2022.); R. DODIG (ur.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 11.

15 Povijest Jajca u srednjem vijeku relativno je dobro poznata. Povjesničari su se istraživanjem ovoga naselja bavili još krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a među značajnijim radovima mogu se navesti: ĆIRO TRUHELKA, *Kraljevski grad Jajce - Povijest i znamenitosti*, J. Studnička i dr., Sarajevo, 1904.; LJUDEVIT THALLÓCZY, *Povijest (Banovine, grada i varoši) Jajca*, Dora Krupićeva, Zagreb, 1916.; MLADEN ANČIĆ, *Jajce - portret srednjovjekovnoga grada*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika Split, Split, 1999.; DESANKA KOVAČEVIĆ-KOJIĆ, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1978., str. 125-131, (ćir.). Za povijest Jajca u vrijeme hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića usp. FERDO ŠIŠIĆ, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.-1416.)*, Naklada Hrvoje, Zagreb, 2004.

području stare hrvatske župe Plive koju u 10. stoljeću spominje Konstantin Porfirogenet.¹⁶ Nastanak Jajca veže se uz hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića na prijelazu iz 14. u 15. stoljeće. Nakon hercegovine smrti 1416. godine Jajce je došlo pod vlast bosanskih kraljeva i tako postalo jedna od prijestolnica bosanskih kraljeva. Posebnu važnost imalo je u zadnjim godinama Bosanskoga Kraljevstva gdje je posljednji kralj Stjepan Tomašević pogubljen. Budući da je Jajce imalo iznimno veliku važnost tijekom srednjega vijeka, može se jasno zaključiti zašto je objavljena poštanska marka kao simbol sjećanja na ovaj srednjovjekovni grad. No, osim navedenoga, a kada se govori o kulturi sjećanja, Jajce i posljednji bosanski kralj važni su u još jednom pogledu. Naime, arheološka istraživanja koja je krajem 19. stoljeća proveo Ćiro Truhelka otkrila su u neposrednoj blizini Jajca grob s posmrtnim ostatcima. Prema predaji koja je sačuvana u narodu govori se o "kraljevu grobu", odnosno grobu Stjepana Tomaševića. U kontekstu kulture sjećanja, a koja se veže za pronađene posmrtno ostatke, nalazi se predaja o nasilnoj smrti kralja Stjepana Tomaševića. Tako je zabilježeno da je kralj zarobljen u Ključu i vraćen u Jajce. Prema zapovijedi sultana Mehmeda II. kralj je osuđen i pogubljen na brdu Hum i to na mjestu koje se vidi iz grada Jajca, ali se s mjesta pogubljenja ne vidi grad Jajce. Navodno, sultan je nevjernoga kralja želio kazniti tako da nikada više ne će vidjeti svoga grada. Tradicija također donosi priču o samom pogubljenju kralja. Navodi se kako je kralju oderana koža i od nje napravljen bubanj, te mu je potom odsječena glava. Tijekom arheoloških istraživanja koja je proveo Ćiro Truhelka doista je pronađena odsječena glava koja se nalazila uz kostur.¹⁷ Pronađeni posmrtni ostatci danas su izloženi u staklenom kovčegu u Franjevačkom muzeju u Jajcu. Bez obzira je li cjelokupna priča doista istinita, a pogotovo dio koji pripovijeda o nasilnoj smrti kralja Stjepana, za kulturu sjećanja to nije ni bitno jer kako navodi J. Assmann: "Za kulturalno pamćenje nije bitna činje-

---

16 KONSTANTIN PORFIROGENET, *O upravljanju carstvom*, August Cesarec - AGM, Zagreb, 1994., str. 82.

17 Usp. Ć. TRUHELKA, *Kraljevski grad Jajce. Povijest i znamenitosti*, str. 14 te vrlo detaljan prikaz o sudbini posmrtnih ostataka od njihova pronalaska pa do kraja 20. stoljeća u: JAKŠA RAGUŽ, "Sudbina posmrtnih ostataka kralja Stjepana Tomaševića 1463. - 1888. - 1992. - 1999.", u: ANTE BIRIN (ur.), *Stjepan Tomašević (1461.-1463.) - slom srednjovjekovnoga Bosanskog Kraljevstva*, Hrvatski institut za povijest - Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, Zagreb - Sarajevo, 2013., str. 235-282.

nična, nego samo upamćena povijest".¹⁸ Svemu navedenom može se dodati jedan važan događaj koji također potvrđuje koliko je u kulturi sjećanja važan spomen Jajca. Naime, svake godine na blagdan rođenja Ivana Krstitelja, 24. lipnja, tisuće vjernika kreće na hodočašće u Podmilačje u blizini Jajca gdje je još u srednjem vijeku podignuta crkva ovomu svecu.¹⁹

Krajem 1995. godine HP Mostar objavila je redovnu poštansku marku s motivom "Srednjovjekovni grad Srebrenica".²⁰ Povijest Srebrenice tijekom srednjega vijeka veoma je dobro poznata zahvaljujući ponajprije bogato sačuvanoj povijesnoj građi u dubrovačkom arhivu.²¹ Prvi spomen grada potječe iz 1352. godine. U događajima tijekom 1410. i 1411. godine Srebrenica je došla pod vlast srpskih despotata, da bi ponovo, ali vrlo kratko, pod vlast bosanskoga kralja došla 1459. godine nakon pada despotovine. Djelo Bartolomeja Pizanskog iz 1385.-1390. spominje i franjevački samostan u Srebrenici. Sve navedeno ukazuje na veliku važnost koju je Srebrenica imala tijekom srednjega vijeka te da se razvila u pravo urbano naselje.²² Zbog važnosti koju je imala tijekom srednjega vijeka Srebrenica je zaslužno dobila poštansku marku. Iako je motiv objavljivanja ove poštanske marke bio srednjovjekovni grad, treba ipak imati u vidu vremenski kontekst kada je marka objavljena. Naime, samo nekoliko mjeseci prije objavljivanja marke dogodio se genocid nad muslimanskim stanovništvom Srebrenice. Događaj je duboko urezan u kulturu sjećanja ne samo domaćega stanovništva, nego i znatno širega područja.

---

18 J. ASSMAN, "Kultura sjećanja", str. 65.

19 Opširnije o tome u: BRUNO LJUBEZ, *Katolička crkva u jajačkom kraju: crtice iz sakralne povijest*, Franjevački samostan sv. Luka Jajce, Jajce, 2004., str. 87-101.

20 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/hrvatski-srednjovjekovni-gradovi-u-bosni-i-hercegovini-srebrenica/10971> (3. 3. 2022.); R. DODIG (ur.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 20.

21 Među najvažnijim djelima koja ocrtavaju povijest Srebrenice tijekom srednjega vijeka mogu se navesti: MIHAILO J. DINIĆ, *Za istoriju rudarstva u srednjovjekovnoj Srbiji i Bosni*, I. deo, Srpska akademija nauka, Posebna izdanja knjiga CCXL, Odeljenje društvenih nauka knjiga 14, Beograd, 1955., str. 47-100, (ćir.); DESANKA KOVAČEVIĆ-KOJIĆ, *Srednjovjekovna Srebrenica XIV-XV vijek*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Posebna izdanja knjiga DCLXVI-II, Odeljenje istorijskih nauka knjiga 29, Beograd, 2010., (ćir.).

22 Ova tvrdnja može biti potvrđena i činjenicom da se Srebrenica u srednjem vijeku u izvorima spominje pod latinskim nazivom *civitas*. M. J. DINIĆ, *Za istoriju rudarstva u srednjovjekovnoj Srbiji i Bosni*, I., str. 17.

Ova tragedija zasigurno je utjecala i na izdavače poštanske marke koji su njome željeli odati počast gradu veoma bogate povijesti.

Poštanska marka s motivom grada Livna objavljena je 1998. godine.²³ Među navedenim srednjovjekovnim gradovima koji su objavljeni na poštanskoj marki treba naglasiti kako se Livno (u srednjem vijeku Hlivno) najranije javlja u povijesnim izvorima. Prvi spomen nalazi se u povelji hrvatskoga kneza Muncimira od 28. rujna 892.²⁴ Budući da je riječ o prvom spomenu Livna u pisanim izvorima, općina Livno na ovaj dan obilježava Dan općine. Livanjsku župu spominje i Konstantin Porfirogenet sredinom 10. stoljeća.²⁵ Od toga vremena pa do 14. stoljeća Livnom su gospodarili hrvatski vladari i velikaši, a među kojima su se kasnije posebno istaknuli potomci plemenitoga roda Čubranića ili Ciprijanića.²⁶ Pod vlast bosanskoga vladara Livno je došlo u vrijeme bana Stjepana II. Kotromanića.²⁷ Tijekom 14. i 15. stoljeća nad Livnom se izmjenjivala vlast ugarsko-hrvatskog i bosanskoga kralja. Od prvoga spomena u pisanim vrelima, pa gotovo do kraja 14. stoljeća, Livnom su vladali hrvatski vladari i velikaši. Nakon toga došlo je pod čvršću vlast bosanskih vladara i velikaša, a po svojoj bogatoj povijesti koja seže još u antička vremena, sasvim je opravdano sjećanje na ovaj grad u vidu poštanske marke.

Najznačajniji grad Bosanskoga Kraljevstva bio je Bobovac. Redovna poštanska marka s motivom grada Bobovca objavljena je 1999. godine.²⁸ U pisanim izvorima dvor na Bobovcu prvi se put spominje

---

23 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/hrvatski-srednjovjekovni-gradovi-livno/10918> (3. 3. 2022.); R. DODIG (ur.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 27.

24 U povelji je među svjedocima naveden livanjski župan Želimir. Usp. FRANJO RAČKI, *Documenta historiae croaticae periodum antiquam illustrantia*, VII., MSHSM, Zagreb, 1877., str. 16.

25 K. PORFIROGENET, *O upravljanju carstvom*, str. 82.

26 O važnosti Čubrjanića više u: MLADEN ANČIĆ, *Livno - hrvatska srednjovjekovna županija*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika Split, Split, 2001.; IVAN JURKOVIĆ, "Vrhrički i hlivanjski plemeniti rod Čubranića do sredine 15. stoljeća. Njihov društveni položaj, prostorni smještaj, posjedi i gospodarska moć", u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 24, Zagreb, 2006., str. 25-69.

27 Opširnije o tim zbivanjima u: MLADEN ANČIĆ, *Putanja klatna. Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo i Bosna u XIV. stoljeću*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru - Ziral, Zadar - Mostar, 1997., str. 133-173.

28 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/hrvatski-srednjovjekovni-gradovi-bobovac/10894> (3. 3. 2022.); R. DODIG (ur.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 29.

1356. godine. Međutim, sasvim je sigurno da je podignut ranije, a vrlo vjerojatno za vrijeme vladavine bana Stjepana II., dok su tek arheološka istraživanja otkrila o kakvu se građevinskom kompleksu radilo.²⁹ Bobovac je pod vlašću bosanskih kraljeva bio sve do 1463. godine. U kulturi sjećanja koja se nastoji sačuvati i kroz izdavanje poštanske marke Bobovac ima posebno mjesto. Naime, od 2002. godine kardinal Vinko Puljić pokrenuo je molitveni pohod, a dvije godine kasnije i hodočašće oružanih snaga, redarstvenika i policije na Bobovac. Pohod se organizira svake godine u mjesecu listopadu u znak sjećanja na dan smrti kraljice Katarine.

U okviru teme Arheološko blago HP Mostar izdala je redovnu poštansku marku s motivom Gabele.³⁰ Povijest Gabele, koja se u srednjovjekovnim izvorima javlja s nazivom Drijeva ili Driva (na latinskom jeziku *Narentum*), u srednjem vijeku relativno je dobro poznata što se opet može zahvaliti dobro očuvanoj građi u dubrovačkom arhivu. Drijeva se prvi put u izvorima spominju 1186. godine, a pod vlast bana Stjepana II. došla su dvadesetih godina 14. stoljeća. Tijekom sljedećega vremena Drijevom su vladali različiti vladari pa se tako spominju kralj Ludovik Veliki, bosanski kraljevi, Hrvoje Vukčić Hrvatinić, humski velikaši. Drijeva su se tijekom kasnoga srednjeg vijeka razvila u jedno od najvažnijih trgovačkih središta te se uz Blagaj smatraju i najvažnijim središtem Humske zemlje.³¹ Zbog takve

29 O Bobovcu i Kraljevoj Sutjesci koja se nalazi u neposrednoj blizini gdje je također bio podignut dvor te o arheološkim istraživanjima opširno u: PAVAO ANĐELIĆ, *Bobovac i Kraljeva Sutjeska. Stolna mjesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1973.

30 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arheolosko-bлаго-2007-gabela/10488> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 208-209.

31 U jednom izvoru iz 1464. godine spominje se mjesto Gabela (*locum Gabelle*). ĐURO TOŠIĆ, *Trg Drijeva u srednjem vijeku*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987., str. 26, (ćir.). Djelo Đure Tošića ujedno je jedno od najvažnijih za upoznavanje prošlosti Drijeva u srednjem vijeku. Među ostalim radovima mogu se navesti još: DESANKA KOVAČEVIĆ-KOJIĆ, "O naselju Drijeva i njihovom položaju", u: *Godišnjak društva istoričara BiH*, 21-27, Sarajevo, 1976., str. 29-36, (ćir.); ĐURO TOŠIĆ, "Donji tok Neretve u srednjem vijeku, s posebnim osvrtom na trg Drijeva", u: *Hercegovina: časopis za kulturno i istorijsko naslijeđe*, 2, serija 1, Mostar, 1982., str. 45-78, (ćir.). O položaju trga Drijeva u srednjem vijeku s različitim mišljenjima usporedi navedene radove, ali i: ANĐELKO ZELENKA, "O položaju srednjovjekovnog Drijeva - Gabele na Neretvi", u: *Hercegovina: godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe*, 18 (10), serija 2, Mostar, 2004., str. 35-45. O župi Luka u kojoj se nalazio trg Drijeva usp. MARIJAN SIVRIĆ, "Sred-

važnosti jasno je zašto je u sjećanju na taj grad objavljena i poštanska marka. No, ovdje vrijedi napomenuti još jednu zanimljivu činjenicu, a koja je u posljednje vrijeme posebno prisutna među lokanim stanovništvom. Naime, Gabela je posebnu pozornost privukla krajem 20. stoljeća kada je Roberto Salinas Price izašao s hipotezom da se na području Gabele nalazila drevna Homerova Troja. U razgovoru s lokalnim stanovništvom u sjećanje se prvo priziva taj spomen, a tek potom naselje koje se razvilo tijekom srednjega vijeka.

Prva prigodna poštanska marka s motivom srednjovjekovnoga grada za Ljubuški objavljena je 1994. godine.³² Objavljivanje ove poštanske marke bilo je vezano uz 550. obljetnicu, odnosno prvi pisani spomen Ljubuškog iz 1444. godine. Taj spomen je vrlo važan u kulturi sjećanja jer upravo obljetnice predstavljaju važne događaje koje kroz proces pamćenja treba sačuvati u sjećanju. Ipak, novija istraživanja pokazala su da ova godina nije i prvi pisani spomen ovoga grada, te da se Ljubuški prvi put spominje 1435. godine.³³ Naselje na području Ljubuškog vjerojatno je bilo podignuto i ranije, iako to izvori za sada ne otkrivaju, ali bi se to moglo pretpostaviti jer četrdesetak godina ranije u neposrednoj blizini Ljubuškog spominje se župa Veljaci koju je kralj Stjepan Dabiša darovao svojoj kćeri Stani.³⁴ Iako se Ljubuški u

---

njovjekovna župa Luka", u: PAVAO ANĐELIĆ - MARIJAN SIVRIĆ - TOMISLAV ANĐELIĆ, *Srednjovjekovne Humske župe*, Ziral, Mostar, 1999., str. 71-119.

32 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/550-obljetnica-ljubusko-ga/10994> (3. 3. 2022.); R. DODIG (ur.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 17.

33 Najraniji dosad poznati izvori o Ljubuškom, pronađeni u Državnom arhivu u Dubrovniku, potvrdili su njegov raniji spomen od onoga koji je bio dotad poznat (1444.). Naime, Ljubuški se spominje u dubrovačkim izvorima iz 1435. i 1438. godine, na što je ukazano u sljedećim radovima: DIJANA KORAĆ, "Franjevci i njihovi samostani u Humu", u: *Croatica Christiana periodica*, 60, Zagreb, 2007., str. 28; DIJANA KORAĆ, *Vjera u Humske zemlje*, Crkva na kame-nu, Mostar, 2008., str. 51; MARIJAN SIVRIĆ, "Dolazak Franjevaca u Humske zemlje i susjedno područje u srednjem vijeku prema vrelima dubrovačkog podrijetla", u: ROBERT JOLIĆ (prir.), *Franjevci i Hercegovina: zbornik radova s istoimenog Znanstvenog simpozija, održanog 6. listopada 2009. u Mostaru u prigodi proslave 800. obljetnice utemeljenja franjevačkog reda (1209.-2009.)*, Hercegovska franjevačka provincija Uznesenja BDM - Franjevačka knjižnica Mostar, Mostar, 2009., str. 70-71. U oba slučaja vezana uza spomen Ljubuškog veže se i prvi spomen franjevaca gdje dubrovačko Malo vijeće nalaže carinicima u Drijevimama (Neretva) da Maloj braći u Ljubuškom isporuču sol.

34 Opširnije u: FRANJO ŠANJEK, "Veljačka župa u svjetlu Dabišine povelje (26. travnja 1395.)", u: ANTE F. MARKOTIĆ (ur.), *Ljubuški kraj, ljudi i vrijeme*, Ziral - Naša djeca, Zagreb, 1996., str. 69-85.

pisanim vrelima javlja relativno kasno, ovo naselje bilo je vrlo važno za obitelj Kosača, a posebno za hercega Stjepana Vukčića Kosaču.³⁵

Povodom 550. obljetnice prvoga spomena Mostara HP Mostar objavila je prigodnu poštansku marku.³⁶ Spomen ovoga naselja vezan je uz podatak iz dubrovačkog arhiva gdje se pod nadnevkom 3. travnja 1452. navode dvije utvrde na mostu na Neretvi. Iako Mostar u srednjem vijeku nije imao važnu ulogu, danas je on ipak najvažniji grad Hercegovine. Po svojim znamenitostima i bogatoj povijesti našao se nekoliko puta na poštanskim markama. Iako ti motivi nisu srednjovjekovni, ovdje ih se čini važnim spomenuti kako bi se skrenula pažnja na kulturu sjećanja. Prva poštanska marka koja je vezana za Mostar objavljena je 15. svibnja 1993. pod naslovom "Iz kamena povijest - Mostar"³⁷ te je imala motiv jednolučnoga kamenog mosta, odnosno Staroga mosta kako ga se uobičajeno zove. Godine 2004. Mostar je ponovo na poštanskoj marki s istim motivom, a povod je bila obnova Staroga mosta koji je srušen tijekom rata 1993. godine.³⁸ Nakon toga 2012. godine u okviru teme "Europa 2012. - Posjeti Mostar" objavljene su dvije prigodne poštanske marke s motivom Staroga mosta³⁹ i Hrvatskoga doma hercega Stjepana Kosače.⁴⁰ Tri godine zaredom, 2019., 2020. i 2021. objavljene su poštanske marke s motivima mostarskih znamenitosti. Prvo su 2019. u okviru teme "Arhitektura" objavljeni motivi Carinskog⁴¹ i Lučkog mosta.⁴² Nakon toga 2020. godine s istom temom objavljene su dvije poštanske mar-

---

35 SIMA ĆIRKOVIĆ, *Herceg Stefan Vukčić Kosača i njegovo doba*, Posebna izdanja, Srpska akademija nauka i umetnosti, knj. 376, Odeljenje društvenih nauka, knj. 48, Beograd, 1964., str. 176, 182, (ćir.).

36 Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 22-23.

37 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/iz-kamena-povijest-mostar/11003> (3. 3. 2022.).

38 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/obnovljeni-stari-most/10674> (3. 3. 2022.).

39 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/europa-2012-posjeti-mostar-stari-most/10260> (3. 3. 2022.).

40 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/europa-2012-posjeti-mostar-hrvatski-dom-herceg-stjepan-kosaca/10261> (3. 3. 2022.).

41 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arhitektura-2019-mostovi-carinski-most/12816> (3. 3. 2022.).

42 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arhitektura-2019-mostovi-lucki-most/12818> (3. 3. 2022.).

ke, jedna s motivom "Vila Fessler",⁴³ a druga s motivom "Gimnazija Mostar".⁴⁴ Također 2021. godine s istom temom objavljene su dvije poštanske marke, jedna prikazuje zgradu Biskupskog ordinarijata,⁴⁵ a druga katedralu Marije Majke Crkve.⁴⁶

Na prigodnoj poštanskoj marki koja je objavljena 2008. godine nalazi se Žepče. Iako dizajnersko i slikovno rješenje na marki ne prikazuje srednjovjekovni motiv, vrijedi ga spomenuti jer je upravo te godine obilježena 550. obljetnica spomena Žepča.⁴⁷ Naime, Žepče se prvi put u pisanim izvorima spominje 14. listopada 1458. pa se ujedno na ovaj datum obilježava i Dan općine Žepče. Na navedeni datum kralj Stjepan Tomaš izdao je povelju logotetu Stjepanu Ratkoviću.⁴⁸

HP Mostar 2012. godine izdala je dvije prigodne poštanske marke u sutisku, a motivi su bili dva srednjovjekovna grada, Blagaj⁴⁹ i Visoki.⁵⁰ Blagaj kao političko i upravno središte bio je najvažniji grad u Humskoj zemlji. Povijest grada seže u 10. stoljeće,⁵¹ a pod imenom

---

43 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arhitektura-2020-vila-fessler/13135> (3. 3. 2022.).

44 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arhitektura-2020-gimnazija-mostar/13136> (3. 3. 2022.).

45 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arhitektura-2021-zgrada-biskupskog-ordinarijata/13383> (3. 3. 2022.).

46 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arhitektura-2021-katedrala-marije-majke-crkve/13384> (3. 3. 2022.).

47 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/550-godina-zepca/10456> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 252-253.

48 Iste godine kada je obilježena 550. obljetnica prvoga spomena Žepča održan je i znanstveni simpozij, a radovi su objavljeni u zborniku: FRANJO MARIĆ (ur.), *Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog simpozija Žepče 1458.-2008.*, Hrvatski institut za povijest - Općina Žepče, Zagreb - Žepče, 2010.

49 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/srednjovjekovni-gradovi-blagaj/10274> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 384-385.

50 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/srednjovjekovni-gradovi-visoko/10275> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 384-385.

51 Konstantin Porfirogenet u svom djelu u 33. poglavlju s naslovom *O Zahumljanima i zemlji, koju sada nastavaju* navodi "a u ovoj je zemlji veliko brdo, a na vrhu ovoga brda su dva grada: Buna i Hum. Iza te gore teče rijeka zvana Buna (Bona), što znači: lijepa". K. PORFIROGENET, *O upravljanju carstvom*, str. 93. Opširnije o tome u: PAVAO ANĐELIĆ, "Bišće i Blagaj, političko središte Humske zemlje u srednjem vijeku", u: PAVAO ANĐELIĆ - MARIJAN SIVRIĆ - TOMISLAV ANĐELIĆ, *Srednjovjekovne Humske župe*, Ziral, Mostar, 1999., str. 223-254.

Blagaj prvi put se javlja tek 1423. godine. Blagaj je tijekom 15. stoljeća postao najvažnije središte obitelji Hranića-Kosača, a pogotovo za vrijeme hercega Stjepana. Upravo po njemu u narodnoj je tradiciji sačuvan i naziv za ovaj grad kao Stjepangrad, što se čini važno spomenuti upravo radi kulture sjećanja.

Jednako kao i Blagaj u Humskoj zemlji i Visoki je u Bosni tijekom srednjega vijeka bio iznimno važno središte. Naselje se u pisanim vrelima pod ovim imenom prvi put spominje 1355. godine,⁵² a čini se da je bilo podignuto i prije.⁵³ U Visokom su bosanski vladari podigli svoj dvor, gospodarska aktivnost područja bila je veoma aktivna sve do tridesetih godina 15. stoljeća, Dubrovčani su osnovali veliku naseobinu, a u kultno-religijskom pogledu ističe se postojanje crkve i samostana, a možda i dva, te postojanje hiže.⁵⁴ S obzirom na vrlo bogatu povijest tijekom srednjega vijeka sasvim je jasno zašto je Visoki zaslužio sjećanje u vidu poštanske marke.

52 TADIJA SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. XII., Zagreb, 1914., str. 305.

53 U ispravi bana Stjepana II. koja je izdana na latinskom jeziku 1334. piše "Datum in Bossina in curia nostra". TADIJA SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. X., Zagreb, str. 195-196. O toponimu Bosna, između ostaloga, usporedi: MILKO BRKOVIĆ, *Srednjovjekovna Bosna i Hum - identitet i kontinuitet*, Crkva na kamenu, Mostar, 2002., str. 28; MLADEN ANČIĆ, *Na rubu Zapada. Tri stoljeća srednjovjekovne Bosne*, Hrvatski institut za povijest - Dom i svijet, Zagreb, 2001., str. 217-223.

54 O povijesti Visokog u srednjem vijeku postoji već opsežna literatura među kojom se ističe: ĐORĐE STRATIMIROVIĆ, "Grad Visoki", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2/1891., str. 220-221, (ćir.); ČIRO TRUHELKA, *Naši gradovi, opis najljepših sredovječnih gradova Bosne i Hercegovine uz 96 slika*, J. Studnička i dr., Sarajevo, 1904., str. 93-94. Među ostalim starijim radovima o srednjovjekovnom Visokom mogu se navesti sljedeći: JULIJAN JELENIĆ, *Kraljevsko Visoko i samostan sv. Nikole*, Tisak i naklada Daniela A. Kajona, Sarajevo, 1906.; HAMDİJA KREŠEVLJAKOVIĆ, *Visoko*, Islamska dionička štamparija, Sarajevo, 1934., str. 14-20; MILENKO FILIPOVIĆ, "Visočka nahija", u: *Srpski etnografski zbornik*, 43, Beograd, 1928., str. 191-279, (ćir.); ĐOKO MAZALIĆ, "Visoki - bosanski grad srednjeg vijeka", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, 9, Sarajevo, 1954., str. 227-253, (ćir.). Ponajbolji prikaz Visokog tijekom srednjega vijeka, ali i starijih razdoblja, može se naći u djelu koje je objavio Pavao Anđelić zajedno s Ivom Bojanovskim, Borivojem Čovićem i Brunislavom Marijanovićem 1984. godine. Usp. PAVAO ANĐELIĆ, "Srednji vijek - doba stare bosanske države", u: PAVAO ANĐELIĆ i dr. (prir.), *Visoko i okolina kroz historiju, Prehistorija, antika i srednji vijek*, I., Skupština opštine Visoko, Visoko, 1984., str. 101-310. Usp. i: GORAN MIJOČEVIĆ, "Razvoj urbanih naselja u Bosanskom Kraljevstvu - primjer Visokoga", u: *Hercegovina*, 6, serija 3, Mostar - Zagreb, 2020., str. 191-208.

U okviru PostEuropa svake se godine objavljuju posebne poštanske marke s EUROPA logom pri čemu se odredi tema koja vrijedi za sve zemlje članice. Godine 2017. središnja tema bile su tvrđave, a HP Mostar objavila je dvije prigodne poštanske marke s prikazom Vranduka⁵⁵ i Počitelja.⁵⁶ Vranduk je nastao na lijevoj obali rijeke Bosne nizvodno od Zenice, a u pisanim izvorima prvi se put spominje 1410. godine. Od 1430. izvori navode i podgrađe (*Sotto Vranduch*), te od toga vremena postaje jedno od mjesta u kojemu bosanski vladari borave sve češće. Snažna utvrda koja je podignuta na nepristupačnoj klisuri pokazuje ponajprije vojnu karakteristiku mjesta, što je razumljivo jer je dolinom rijeke Bosne prolazio put koji je trebalo zaštititi.⁵⁷

Prvi pisani izvor koji spominje Počitelj potječe iz 1444. godine kada aragonski kralj Alfons V. potvrđuje posjede vojvodi Stjepanu Vukčiću Kosači. U središte zbivanja Počitelj je došao nakon pada Bosne 1463. godine kao jedna od utvrda koja je trebala štiti Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Tako u ispravi iz 1468. godine kralj Matijaš navodi kako se Počitelj nalazi "in regno nostro Croacie".⁵⁸ Objavom poštanskih maraka s prikazom dvije važne srednjovjekovne utvrde koje su imale ponajprije vojnu ulogu, ujedno pokazuje postojanje svijesti o sjećanju i na takva mjesta, što opet potvrđuje kako prošlost predstavlja neiscrpan izvor.

Srednjovjekovni bosanski i humski vladari i velmože na poštanskim markama

HP Mostar distribuirala je četiri marke s motivom srednjovjekovnih bosansko-humskih vladara i velmoža, a radi se o Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću, Katarini Kosača Kotromanić, Stjepanu II. Kotromaniću i banu Kulinu.

---

55 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/europa-2017-tvrdave-vranduk-i-pocitelj-pocitelj/11066> (3. 3. 2022.).

56 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/europa-2017-tvrdave-vranduk-i-pocitelj-vranduk/11064> (3. 3. 2022.).

57 O Vranduku više u: D. KOVAČEVIĆ-KOJIĆ, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, str. 81-84, 290, 292-293; MARKO VEGO, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Svjetlost, Sarajevo, 1957., str. 133.

58 Opširnije o tim zbivanjima kroz prizmu dubrovačkih vrela više u: IVAN MUSTAČ, "Počitelj u sustavu obrane Hrvatsko-Ugarske države od Turaka", u: KRUNOSLAV KORDIĆ (ur.), *Povijest hrvatskog Počitelja*, Općinsko poglavarstvo Čapljina - MALA ma Zagreb, Čapljina - Zagreb, 1996., str. 39-79; M. VEGO, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, str. 91.

Najranije objavljena je iz 1993. s prikazom Hrvoja Vukčića Hrvatinića. Motiv na marki jest iluminacija Hrvoja na konju iz *Hrvojeva misala*, što je najpoznatiji prikaz jedne od najmoćnijih osoba s prijelaza iz 14. u 15. stoljeće.⁵⁹ Hrvoje je nosio titulu "herceg Splita, potkralj Dalmacije i Hrvatske, veliki vojvoda bosanski i knez Donjih Kraja".⁶⁰ Koliko je bio moćan svjedoče i podatci o njegovu dugotrajnu sukobu s ugarsko-hrvatskim kraljem Sigismundom, a posebno je bio utjecajan na bosanskom dvoru gdje je zbog sukoba s prijestolja svrgnuo Ostoju i postavio za kralja Tvrtka II. Ne smijemo zaboraviti spomenuti da je kovao svoj vlastiti novac s obiteljskim i hercegškim grbom, što je odraz njegova identiteta, ali i moći.⁶¹ U kulturnom pogledu veliko značenje imaju već spomenuti *Misal* i *Hvalov zbornik*, kodeksi koji su urađeni po njegovoj narudžbi i predstavljaju najljepše iluminirane rukopise hrvatskoga srednjovjekovlja. Ovo su sve razlozi zbog kojih je herceg Hrvoje zaslužio svoju marku i na taj način ponovo krenuo u svijet, a kao poseban doprinos hrvatskoj pismenosti i kulturi treba istaknuti njegovu najvrjedniju ostavštinu, *Zbornik* i *Misal*, koji se, na žalost, čuvaju daleko od Bosne i Hercegovine.

U okviru ranije spomenuta loga EUROPA 1996. godine zajednička tema bila je "Znamenite žene". Tada je HP Mostar u promet pustila poštansku marku s motivom Katarine Kosače Kotromanić,⁶² u narodu zapamćene kao posljednje bosanske kraljice, iako nije bila posljednja. Katarinu Kosača Kotromanić možemo smatrati najznamenitijom ženom bosansko-hercegovačke povijesti u širem kontekstu, a ne samo srednjovjekovlja. U živom sjećanju hrvatskoga naroda za-

59 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/znameniti-hrvati-iz-herceg-bosne-hrvoje-vukcic-hrvatinic/11025> (3. 3. 2022.); R. DODIG (ur.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 15.

60 Opširnije o Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću pogledati u: LJUDEVIT TALOCI, "Kako i kada je Hrvoje postao veliki vojvoda bosanski?", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja*, IX., Sarajevo, 1897., str. 183-192, (ćir.); F. ŠIŠIĆ, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.-1416.)*; M. BRKOVIĆ, *Srednjovjekovna Bosna i Hum...*, str. 40-48; MILKO BRKOVIĆ, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić (1380.-1416.) u zrcalu vlastitih isprava*, Matica hrvatska, Ogranak Sarajevo, Sarajevo, 2008.

61 AMER SULEJMANAGIĆ, "Novac Hrvoja Vukčića Hrvatinića", u: *Numizmatičke vijesti*, 65, Zagreb, 2012., str. 54-85; AMER SULEJMANAGIĆ, "Ikonografija, metrologija i grafija bosanskoga novca kovanoga između 1354. i 1418.", u: *Numizmatičke vijesti*, 68, Zagreb, 2015., str. 106-120.

62 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/europa-1996-znamenite-ze-ne-kraljica-katarina-kosaca/10954> (3. 3. 2022.); R. DODIG (ur.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 21.

sigurno je ostala zbog svoje tragične sudbine i predanosti katoličkoj vjeri. Naime, prilikom osmanskog osvajanja Bosanskoga Kraljevstva njezina djeca, koju je imala s pretposljednijim bosanskim kraljem Stjepanom Tomašem, bila su odvedena u zarobljeništvo i prevedena na islam. Za njihov povratak u okrilje katoličke vjere borila se do kraja svoga života što nam je vidljivo iz njezine oporuke koju je sastavila u Rimu 20. listopada 1478., pet dana prije svoje smrti. Oporukom Bosansko Kraljevstvo ostavlja papinskoj stolici, ukoliko se njezina djeca, Sigismund i Katarina, ne vrate kršćanskoj vjeri.⁶³ Da još uvijek ima važno mjesto u kolektivnu sjećanju hrvatskoga naroda posvjedočuju nam udruge i organizacije koje nose njezino ime, a njezina popularnost posebno se očituje u nazivlju ulica. Naime, gotovo svi gradovi i općine u Hercegovini s većinski hrvatskim pučanstvom imaju trg ili ulicu posvećenu ovoj bosanskoj kraljici,⁶⁴ a prema tradiciji još i danas hrvatske katoličke žene oko Kraljeve Sutjeske nose na glavi crne rupce "Katarinke" u znak žalosti za dobrom kraljicom Katarinom. Zbog svega spomenuta Katarina Kosača Kotromanić nezostavna je povijesna osoba koja je zaslužila motiv na poštanskoj marki čime ostaje u sjećanju svoga naroda i promovira njegovu povijest u svijetu.

---

63 Jedno od najvažnijih i najobuhvatnijih djela o kraljici Katarini jest zbornik radova s povijesno-teološkog simpozija u povodu 500. obljetnice njezine smrti. Pogledati: JOSIP TURČINOVIĆ (ur.), *Katarina Kotromanić Kosača (1478-1978): Povijesno-teološki simpozij u povodu 500. obljetnice smrti bosanske kraljice Katarine*, Kršćanska sadašnjost - Franjevačka teologija, Sarajevo, 1979.; KREŠIMIR REGAN, *Bosanska kraljica Katarina. Pola stoljeća Bosne (1425-1478)*, Naklada Breza, Zagreb, 2010.; EMIR O. FILIPOVIĆ, "Was Bosnian Queen Catherine a member of the Third of St. Francis?", u: *Radovi - Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb, 1/2015., str. 165-182; DIJANA KORAĆ, *Religioznost humske vlastele u kasnom srednjem vijeku*, Crkva na kamenu, Mostar, 2015.; LUKA ŠPOLJARIĆ, "Bosanska kraljica Katarina i humanisti, dio prvi: Leonardo Montagna i njegovi epigrami", u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 36, Zagreb, 2018., str. 61-80; LUKA ŠPOLJARIĆ, "Bosanska kraljica Katarina i humanisti, dio drugi: Nikola Modruški, De humilitate", u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 37, Zagreb, 2019., str. 83-97.

64 O nomenklaturi ulica u Hercegovini pogledati: DIJANA KORAĆ - MARINA BEUS, "Srednjovjekovni bosansko-humski vladari i velmože u hodonimima Hercegovine", u: *Hercegovina*, 7, serija 3, Mostar - Zagreb, 2021., str. 71-88; D. KORAĆ - M. BEUS, *Prošlost u sadašnjost. Primjeri selektivnoga sjećanja u hodonimima Hercegovine*.

Dva su bosanska bana dobila svoje prigodne poštanske marke u HP Mostar. Prvi je ban Stjepan II. Kotromanić s čijim je motivom marka objavljena 2003. godine u povodu 650. obljetnice njegove smrti.⁶⁵ Razlog objave marke jasan je, ali ban Stjepan II. ovo sjećanje zaslužio je zbog svoje moći i ugleda koje je stekao zahvaljujući vještoj politici, uspješnu ratovanju i ženidbenim vezama. Svoju vladavinu započeo je 1322. godine kao vazal Šubića, dotadašnjih gospodara Bosne, ali se brzo osamostalio uz pomoć ugarsko-hrvatskoga kralja Karla. Iskristio je sukobe na istočnim i zapadnim prostorima te je do tada maloj Bosanskoj Banovini znatno povećao teritorijalni opseg i osigurao joj izlaz na more. Jedan od njegovih većih uspjeha jest udaja njegove najstarije kćeri Elizabete za ugarsko-hrvatskoga kralja Ludovika I., što nam je potvrda njegova iznimna ugleda među tadašnjom elitom.⁶⁶ Zbog svega navedena, historiografija Stjepanu II. pripisuje zasluge za udaranje temelja kasnijem moćnom kraljevstvu pod Tvrtkom I., a sve su to zasigurno razlozi zbog kojih je ostao u kolektivnom sjećanju naroda.

Druga prigodna marka s motivom bana Kulina puštena je u promet 2013. godine povodom 850. obljetnice njegova rođenja.⁶⁷ Pretpostavka je da je ban Kulin zasjeo na bansku stolicu kao mlad čovjek pa je ustaljeno mišljenje da je godina njegova rođenja 1163. Bosanska Banovina doživjela je pod njegovom upravom uspon i prosperitet, što je ostalo zapamćeno do današnjih dana u izreci "Od Kulina bana i dobrih dana". Dva su važna događaja vezana za njegovo banovanje. Prvi je 29. kolovoza 1189. kada je Dubrovačkoj Republici izdao povelju kojom jamči slobodu kretanja i trgovanja njezinim trgovcima, a drugi je vezan za skup održan na *Bolinom Poilu* 8. travnja 1203.

---

65 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/650-obljetnica-smrti-stjepana-ii-kotromanica/10734> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 82-83.

66 Lj. THALLOCY, "Prilozi k objašnjenju izvora bosanske historije", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja*, V., Sarajevo, 1893., str. 10-30; MARKO PEROJEVIĆ, "Stjepan II. Kotromanić", u: KRUNOSLAV DRAGANOVIĆ i dr., *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.*, HKD Napredak, Sarajevo, 1998., str. 250-285; M. ANČIĆ, *Putanja klatna. Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo i Bosna u XIV. stoljeću*, str. 105-138; M. BRKOVIĆ, *Srednjovjekovna Bosna i Hum...*, str. 145-148, 170-172; NEDIM RABIĆ, "Odnosi Bosne i Srbije u vrijeme Stjepana II Kotromanića", u: *Historijska traganja*, 5, Sarajevo, 2010., str. 165-186.

67 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/850-obljetnica-rodenja-kulina-bana/10216> (3. 3. 2022.).

na kojemu su, nakon optužbi da štite heretike, crkveni prvaci iskazali pravovjernost i odanost Svetoj Stolici.⁶⁸ Važnost bana Kulina u kulturi sjećanja hrvatskoga naroda nezaobilazna je prvenstveno zbog njegove odanosti katoličkoj vjeri i blagostanja koje je obilježilo njegovu vladavinu, a svakako je najvažnija povelja iz 1189. godine koja je do sada najstariji sačuvani državni dokument u Bosni i Hercegovini i još uvijek je predmet različitih historiografskih i interdisciplinarnih znanstvenih istraživanja. To su razlozi zbog čega je ban Kulin zaslužio svoju prigodnu rođendansku marku.

Obljetnice srednjovjekovnih događaja

HP Mostar u promet distribuirala je prigodne marke važnih obljetnica srednjovjekovnih događaja. Prva je tiskana 1998. godine u povodu 550. obljetnice Hercegovine.⁶⁹ Hercegovina se kroz povijest najčešće zvala Humom, odnosno Humskom zemljom ili Zahumljem. Još bizantski car Konstantin Porfirogenet u 10. stoljeću spominje Zahumlje, koje se prostiralo od Dubrovnika do Neretve, s gradovima Ston, Mokrsko, Jošlje, Galumenik i Dobrišćik.⁷⁰ U 15. stoljeću na povijesnu scenu stupio je vojvoda Stjepan Vukčić Kosača koji je od

---

68 MARKO PEROJEVIĆ, "Ban Borić i ban Kulin", u: KRUNOSLAV DRAGANOVIĆ i dr., *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.*, HKD Napredak, Sarajevo, ³1998., str. 204-216; M. BRKOVIĆ, *Srednjovjekovna Bosna i Hum...*, str. 42-48; SALIH JALIMAM, *Kulin, veliki ban Bosne*, Udruženje za zaštitu intelektualnih i kulturnih vrijednosti "Zenica", Zenica, 2019. O povelji Kulina bana: GREGOR ČREMOŠNIK, "Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja*, n. s., III., Sarajevo, 1948., str. 104-114; JOSIP VRANA, "Da li je sačuvan original isprave Kulina bana. Paleografsko-jezična studija o primjercima isprave iz g. 1189.", u: *Radovi Staroslavenskog instituta*, 2, Zagreb, 1955., str. 5-57; ASIM PECO (ur.), *Osamsto godina povelje bosanskoga bana Kulina 1189-1989*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1989.; MILKO BRKOVIĆ, "Srednjovjekovne latinske isprave bosanskih vladara izdane Dubrovniku", u: *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 28, Dubrovnik, 1990., str. 41-61; MILKO BRKOVIĆ, *Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru - Ziral, Zadar - Mostar, 1998., str. 94-96; AMRA MAHMUTAGIĆ - IVONA ŠEGO-MARIĆ, "Država i pravo u srednjovjekovnoj Bosni kroz analizu vladarskih povelja bana Kulina iz 1189. i kralja Tvrtka iz 1378. godine", u: *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli*, 5, Tuzla, 2019., str. 161-183.

69 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/550-obljetnica-hercegovine/10915> (3. 3. 2022.); R. DODIG (ur.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 26;

70 K. PORFIROGENET, *O upravljanju carstvom*, str. 93.

1448. godine nosio titulu hercega, a od početka travnja 1449. hercega od Svetoga Save. U historiografiji su zastupljene različite teorije o tome tko je mogao dodijeliti taj naslov vojvodi Stjepanu Vukčiću Kosači. U svakom slučaju, padom Humske zemlje 1482. pod tursku vlast čitava zemlja kojom je vladao herceg Stjepan Vukčić Kosača počela se nazivati Hercegovina zemlja, dok se naziv Hercegovina prvi put javlja u jednome pismu Isa-bega Ishakovića.⁷¹ Zasigurno je herceg Stjepan Vukčić Kosača centralna figura srednjovjekovlja u Hercegovini, a važnost njegove titule po kojoj ova regija nosi ime zaslužuje spomen i sjećanje u vidu poštanske marke.

Kada se govori o Hercegovini, može se navesti još jedna poštanska marka koja je objavljena 2009. godine, a posebno je važna za članove porodice Hranić-Kosača. Naime, tada je objavljena marka s motivom grba hercega Stjepana Vukčića Kosače.⁷² Poznato je kako je već vojvoda Sandalj pisao Dubrovčanima 1406. godine kakav grb želi na vratima svoje palače u Dubrovniku. Grb je bio prisutan u različitim spomenicima toga doba i kasnije, ali izgleda da je uvijek predstavljen kao štiti s tri koso položene grede. Na štiti se nalazila kaciga, a na njoj lav koji drži zastavu s dva križa. S obje strane štita nalazi se plašt.⁷³

---

71 O Stjepanu Vukčiću Kosači i tituli hercega pogledati: MARKO VEGO, *Povijest Humske zemlje (Hercegovine)*, I., Tiskara Dragutin Spuller, Samobor, 1937.; S. M. ČIRKOVIĆ, *Herceg Stefan Vukčić Kosača i njegovo doba*; BARE POPARIĆ, *Tužna povijest Hercegovine zemlje: 1437.-1482.*, Lukom, Zagreb, 1997.; MARIJAN SIVRIĆ, "Oporuka i smrt hercega Stjepana Vukčića Kosače", u: *Motrišta*, 18, Mostar, 2000., str. 78-84; MUNIB MAGLAJLIĆ (ur.), *Herceg Stjepan Vukčić Kosača i njegovo doba*, BZK Preporod - Gradsko društvo Mostar, Mostar, 2005.; MILKO BRKOVIĆ, *Diplomatički zbornik srednjovjekovnih humskih i bosanskih isprava Dubrovniku*, Crkva na kamenu, Mostar, 2011., str. 149, 179-180, 188-189; EMIR O. FILIPOVIĆ, "Povelja hercega Stjepana Vukčića Kosače Barbari od Liechtensteina, 1. mart 1455. godine", u: *Grada arhiva Bosne i Hercegovine*, 5, Sarajevo, 2013., str. 7-19; DIJANA KORAĆ, "Neki aspekti religioznosti u Kosača", u: *Croatia Christiana periodica*, 72, Zagreb, 2013., str. 51-72. Važno je spomenuti i održavanje međunarodnog znanstvenog skupa na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru 2016. godine *Povijesno nasljeđe hercega Stjepana Vukčića Kosače - 550 godina od smrti (1466.-2016.)*. Nekoliko radova s ovoga skupa objavljeno je u časopisu *Hercegovina*, 3, serija 3, Mostar, 2017.

72 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arheolosko-bлаго-2009-grb-hercega-stjepana-vukcica-kosace/10397> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 274-275.

73 PAVAO ANĐELIĆ, "Grbovi hercega Stjepana Vukčića Kosače na kruni jedne kućne cisterne u Dubrovniku", u: *Tribunia*, 1, Trebinje, 1975., str. 83-90.

Već smo spomenuli da je jedan od važnijih događaja iz vremena bana Kulina 8. travnja 1203. kada je održan skup na *Bolinom Poilu*.⁷⁴ Upravo je u povodu toga događaja 2003. godine publicirana prigodna poštanska marka "800. obljetnica abjuracije na Bilinom polju".⁷⁵ Bana Kulina i njegove crkvene i političke velikodostojnike optužio je za krivovjerje dukljanski knez Vukan, a s ciljem širenja svoje vlasti prema zapadu. Zbog toga su ban i crkveni prvaci pred izaslanstvom pape Inocenta III. potvrdili svoju pripadnost katoličkoj vjeri i odrekli se navodnoga krivovjerja.⁷⁶

Franjevački je red 2009. godine slavio 800. obljetnicu svog utemeljenja i tom prigodom HP Mostar izdaje dvije poštanske marke (u sutišku) s motivom crkve i križa.⁷⁷ Sv. Franji Asiškom je u proljeće 1209. godine papa Inocent III. potvrdio Pravilo reda te njemu i njegovoj subraći dopustio propovijedanje Evanđelja. Franjevci su za banova-

---

74 U dataciji isprave iz 1203. godine navedeno je *actum apud Bosnam, iuxta flumen loco qui uocatur Bolino poilu*. Pojam Bolino poilu zabilježen je u izvorniku i po svemu sudeći nalazio se na području Visokog. Opširnije o tome s uputom na literaturu u: ANTE ŠKEGRO, "Bilino Polje primjer jedne historiografske kontroverze", u: FRANJO ŠANJEK (ur.), *Fenomen "krstjani" u srednjovjekovnoj Bosni i Humu*, Institut za istoriju - Hrvatski institut za povijest, Sarajevo - Zagreb, 2005., str. 351-370; M. BRKOVIĆ, *Srednjovjekovna Bosna i Hum...*, str. 28 i bilješka 87; MLADEN ANČIĆ, "Gdje je podignut prvi franjevački samostan u srednjovjekovnoj Bosni", u: *Prilozi*, 21, Sarajevo, 1985., str. 95-114.

75 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/800-obljetnica-abjuracijena-bilinu-polju/10704> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 62-63.

76 LEON PETROVIĆ, *Kršćani Bosanske crkve*, Svjetlo riječi - Ziral, Sarajevo - Mostar, 1999., str. 95-98, 139, 215-220; FRANJO ŠANJEK, *Bosansko-humski krstjani u povijesnim vrelima (13.-15. st.)*, Barbat, Zagreb, 2003., str. 79-83; MLADEN ANČIĆ, "Bilinopoljska abjuracija u suvremenom europskom kontekstu", u: *Prilozi*, 32, Sarajevo, 2003., str. 17-38; MILKO BRKOVIĆ, "Diplomatičko-paleografska analiza bolinopolske isprave iz 1203. godine", u: *Prilozi*, 32, Sarajevo, 2003., str. 49-74; SALIH JALIMAM, "Bilinopoljska izjava kao historijski izvor za Crkvu bosansku", u: *Prilozi*, 32, Sarajevo, 2003., str. 119-132; IVAN MAJNARIĆ, "Papinski kapelan Ivan od Casamarija i bilinopoljska abjuracija 1203. Papinski legat koji to u Bosni nije bio?", u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 50, Zadar, 2008., str. 1-13. Za temu bilinopoljske abjuracije i Crkve bosanske važan je i prethodno navedeni zbornik radova s nazivom *Fenomen "krstjani" u srednjovjekovnoj Bosni i Humu*.

77 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/800-godina-franjevackog-reda-kriz/10412> (3. 3. 2022.); <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/800-godina-franjevackog-reda-crkva/10413> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 284-285.

nja Stjepana II. Kotromanića u Bosni oko godine 1339. osnovali Bosansku franjevačku vikariju u čijem okrilju svoje temelje franjevački red udara i u Hercegovini. Velik broj franjevačkih samostana razrušen je dolaskom Turaka, a katolički puk bio je ugrožen. Franjevci su u svom djelovanju na području Bosne i Hercegovine, kroz dugi niz stoljeća, znatno pridonijeli očuvanju katoličke vjere, hrvatskoga jezika, kulture i običaja, što i sami često ističu, posebno prilikom obilježavanja različitih obljetnica. Sve su to razlozi zbog kojih zauzimaju značajno mjesto u kulturi sjećanja Hrvata u Bosni i Hercegovini.⁷⁸

Spomenička baština

Do sada su tri srednjovjekovna epigrafska spomenika bili motivi na poštanskim markama. Naravno, u tome kontekstu nezaobilazna je Humačka ploča kao jedan od najstarijih spomenika pismenosti u Bosni i Hercegovini. Marka s motivom Humačke ploče izdata je 2002. godine.⁷⁹ Spomenik je pronađen u 19. stoljeću, a postanak je datiran u 12. stoljeće. Pisan je spiralno hrvatskom ćirilicom s umetnutih pet glagoljskih slova. Pretpostavlja se da je služio kao oltarna menza u crkvi sv. Mihovila. Spomenik je još uvijek predmet lingvističkih, arheoloških i povijesnih analiza.⁸⁰

---

78 O djelovanju franjevaca na prostoru Bosne i Hercegovine kroz različita povijesna razdoblja napisan je velik broj radova. Navest ćemo samo neke: DOMINIK MANDIĆ, *Franjevačka Bosna. Razvoj i uprava Bosanske Vikarije i Provincije (1340.-1735.)*, Hrvatski povijesni institut, Rim, 1968.; DOMINIK MANDIĆ, *Državna i vjerska pripadnost sredovječne Bosne i Hercegovine*, Ziral, Chicago - Rim, 2017.; IGNACIJE GAVRAN, "Bosanskohercegovački franjevci i hrvatska kultura", u: *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu*, 34, Zagreb, 1990., str. 7-15; DESANKA KOVAČEVIĆ-KOJIĆ, "Franjevci u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne", u: *Radovi Hrvatskog društva za znanost i umjetnost*, III., Sarajevo, 1995., str. 33-45; BAZILIJE PANDŽIĆ, *Hercegovački franjevci. Sedam stoljeća s narodom*, Ziral, Mostar - Zagreb, 2001.; MARIJAN ŠIVRIĆ, "Nekoliko nepoznatih podataka o franjevcima u Zahumu i Bišću kod Mostara u srednjem vijeku", u: *Hercegovina*, 19, serija 2, Mostar, 2005., str. 43-49; D. KORAĆ, "Franjevci i njihovi samostani u Humu", str. 17-33.

79 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/spomenici-pismenosti-u-bih-humacka-ploca/10774> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 32-33.

80 MARKO VEGO, "Humačka ploča najstariji ćirilski pisani spomenik (X ili XI stoljeće) u Bosni i Hercegovini", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XI., Sarajevo, 1956., str. 41-61; ANDRIJA NIKIĆ, *Sakralna baština i Humačka ploča Ljubuškog kraja u srednjem vijeku*, Franjevačka knjižnica i arhiv, Mostar - Klobuk, 2001.,

Svojom važnošću ističe se epitaf Vignja Miloševića, poznatiji kao Kočerinska ploča. Marka s motivom Kočerinske ploče izdata je u sklopu teme Arheološko blago 2004. godine.⁸¹ Ploča s natpisom pisana hrvatskom ćirilicom nastala je 600 godina ranije, 1404., i stajala je uz kameni nadgrobni spomenik, a svojim izgledom, dužinom teksta i sadržajnim informacijama čini iznimku među sličnim srednjovjekovnim spomenicima.⁸² Razlog objavljivanja marke s motivom epitafa svakako je okrugla obljetnica, ali i jedan događaj koji se dogodio te 2004. godine. Naime, ploča je krajem 19. stoljeća nakon prenošenja s nekropole Lipovci bila uzidana u vanjski zid župnoga stana u Kočerinu, a u svibnju 2004. izvađena je iz zida i izložena u župnom uredu. Da ovaj spomenik ima veliko značenje u kulturi sjećanja hrvatskoga naroda svjedoči nam i održavanje znanstvenoga skupa u povodu 600. obljetnice Vignjeva epitafa.

Tijekom arheoloških istraživanja na lokalitetu Podvornice u Lištanima kod Livna 2003. godine pronađen je natpis koji je svoje mjesto pronašao na poštanskoj marki iz 2017. godine, također na temu Arheološko blago.⁸³ Radi se o ploči s natpisom svećenika glagoljaša imenom Tjehodrag i pisana je hrvatskom ćirilicom sredinom 12. stoljeća. Ovaj natpis, uz Humačku ploču, jedan je od najstarijih pronađenih ćiriličnih natpisa te nam je još jedno svjedočanstvo o prisutnosti svećenika glagoljaša na ovim područjima koji su crkvene obrede služili na staroslavenskom jeziku.⁸⁴ Sva tri spomenika važan su dio hrvatske kulturne baštine, svjedoci hrvatske srednjovjekovne tropismenosti i kao takvi trebali bi imati više mjesta i u današnjem obrazovnom sustavu.

---

str. 192; MILAN NOSIĆ, *Humačka ploča*, Hrvatsko filološko društvo, Rijeka, 2001., str. 132.

81 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arheolosko-bлаго-2004-kočerinska-ploca/10668> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (priř.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 114-115.

82 Za ovu temu vrlo je važan zbornik radova: GRGO MIKULIĆ (ur.), *Viganj i njegovo doba*, Gral - Odbor za obilježavanje 600. obljetnice, Kočerin - Široki Brijeg, 2004.; MLADEN ANČIĆ, "Kako 'popraviti' prošlost - Konstrukcija memorije na nadgrobnim spomenicima 15. stoljeća", u: *Povijesni prilozi*, 34, Zagreb, 2008., str. 83-102; MARINKA ŠIMIĆ, *Jezik srednjovjekovnih kamenih natpisa u Hercegovini*, Matica hrvatska, Sarajevo, 2009.

83 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arheolosko-bлаго-2017-ploca-s-natpisom-popa-tjehodraga-u-listanima/11067> (3. 3. 2022.).

84 MARIJA MARIĆ - MARINKA ŠIMIĆ - ANTE ŠKEGRO, "Pop Tjehodrag i njegov natpis", u: *Povijesni prilozi*, 33, Zagreb, 2007., str. 9-31; SAVVA MIKHAYLOVICH

Kad već govorimo o kulturnoj baštini, svakako su najpoznatiji i najprepoznatljiviji srednjovjekovni spomenici bilizi ili kako se najčešće nazivaju stećci. Kroz temu Arheološko blago na redovnim poštanskim markama predstavljeni su tri puta i jednom kao prigodna marka u povodu Međunarodnoga dana kulturne baštine. Bilizi su nadgrobni spomenici različita oblika i s bogatim ukrasnim motivima, a najviše ih je datirano u 14. i 15. stoljeće, iako se njihova pojava registrira i u 12. stoljeće. Motiv "Stećci" izdat je na poštanskoj marki 2007. godine.⁸⁵

Na poštanskim markama HP Mostar svoje mjesto našle su i dvije nekropole sa stolačkoga područja koje su zbog svoje brojnosti i bogato ukrašenih biliga ujedno i nacionalni spomenici Bosne i Hercegovine. Radi se o nekropoli u Boljunima (marka puštena u promet 2007.)⁸⁶ koja je po brojnosti natpisa na bilizima na prvome mjestu u našoj zemlji. Spomenuta nekropola broji 274 biliga, a među njima ističe se onaj s natpisom "a se leži dobri junakъ i čoek vlatko vukovič" za kojega se pretpostavlja da pripada vojvodi Vlatku Vukoviću koji se spominje u povelji Tvrtka I. Kotromanića Dubrovniku iz 1378.⁸⁷

МІКНЕЕВ, "Есть ли глаголические буквы в двух надписях из Боснии и Герцеговины и на камнях из долины Брегалницы?", u: *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, 2(30), Saint Peterburg, 2021., str. 105-115.

85 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arheolosko-bлаго-2006-stecci/10545> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 184-185.

86 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/medunarodni-dan-kulturne-bastine-boljuni/10501> (3. 3. 2022.); Ž. ŠARAVANJA (prir.), *Katalog poštanskih maraka...*, str. 216-217.

87 Literatura o srednjovjekovnim nekropolama biliga zaista je brojna, a još uvijek su predmet različitih istraživanja o čemu govori i nedavni simpozij održan na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru naslovljen *Stećci u 21. stoljeću - nove spoznaje i mogućnosti interpretacije*. Dio radova s ovoga simpozija objavljen je u časopisu *Hercegovina*, 6, serija 3, 2020. Ovdje ćemo navesti važnije literarne jedinice koje su nezaobilazne u istraživanju ove tematike: ŠEFIK BEŠLAGIĆ, *Stećci. Kataloško-topografski pregled*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1971.; ŠEFIK BEŠLAGIĆ, *Stećci - kultura i umjetnost*, Veselin Masleša, Sarajevo 1982.; BRANKA PURGARIĆ-KUŽIĆ, "Dosadašnja istraživanja o stećcima", u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 28, Zagreb, 1995., str. 242-253; DUBRAVKO LOVRENOVIĆ, *Stećci. Bosansko i humsko mramorje srednjeg vijeka*, Rabić, Sarajevo, 2009.; MIROSLAV PALAMETA, "Kršćanska likovnost na stećcima", u: IVO LUČIĆ (ur.), *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Hum i Hercegovina kroz povijest*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2011., str. 279-330. O nekropoli Boljuni vidjeti:

Druga je, nadaleko poznatija, nekropola Radimlja koja je svoju mar-ku dobila 2020. godine.⁸⁸ Na ovoj nekropoli sačuvana su 133 biliga od kojih je veliki broj ukrašen raznolikim ornamentima i figuralnim prikazima. Natpisi na hrvatskoj ćirilici upućuju na to da je nekropola pripadala plemićkoj obitelji Hrabrena - Miloradovića. Pretpostavlja se da je dvadesetak biliga uništeno prilikom austrougarske gradnje ceste koja presijeca nekropolu na dva dijela.⁸⁹

Godine 2014. HP Mostar izdaje marku, u sklopu teme Arheološko blago, s motivom biliga u Služnju.⁹⁰ Bilig je bio utonuo u zemlju na lokalnom rimokatoličkom groblju i 2013. godine očišćen je i postavljen u prvobitni položaj. Riječ je o biligu impozantnih dimenzija i lijepih ukrasnih ornamentata s natpisom Ugrina Vratušića.⁹¹ Upravo zbog svoje impozantne ljepote koja je dugo vremena bila sakrivena pod zemljom, ovaj bilig zaslužio je svoje mjesto na poštanskoj marki i postao je promotor naše kulture i povijesti.

ŠEFIK BEŠLAGIĆ, "Boljuni srednjovjekovni nadgrobni spomenici", u: *Starinar*, XII., Beograd, 1961., str. 175-206, (ćir.); MARINKA ŠIMIĆ, "Natpisi na stećcima u Boljunima kod Stoca", u: *Hrvatska misao*, Sarajevo, 2-3/2007., str. 107-133; MIROSLAV PALAMETA - MIRO RAGUŽ - MARINKO ŠUTALO, *Tajna Boljuni - The Mystery of Boljuni*, Smart Mostar, Mostar, 2012.

88 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arheolosko-bлаго-2020/13046> (3. 3. 2022.).

89 ALOJZ BENAC, *Radimlja*, Izdanje Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Sarajevo, 1950.; MIROSLAV PALAMETA, "Kršćanska likovnost na stećcima s Radimlje", u: *Hercegovina*, 8-9 (16-17), serija 2, Mostar, 2002.-2003., str. 31-52; MIROSLAV PALAMETA - MIRO RAGUŽ, *Razgovor s Radimljom*, Javna ustanova Radimlja - Stolac, Stolac, 2018.

90 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/arheolosko-bлаго-2014-stećak-u-služnju/10560> (3. 3. 2022.); Poštanske marke na temu Arheološko blago svake godine HP Mostar izdaje na dan 12. svibnja. Na taj dan 1993. godine objavljena je prva poštanska marka ovog operatera. Prema programu izdavanja maraka za 2022. planirano je izdavanje marke s motivom Vitkova biliga. Program izdavanja maraka pogledati: https://www.post.ba/media/files/program_izdavanja_postanskih_maraka_2022_hr.pdf (3. 3. 2022.).

91 ROBERT JOLIĆ, "Uređivanje stećaka na Služnju", u: *Naša ognjišta*, Tomislavgrad, 7-8/2013., str. 18; DIJANA KORAĆ - RUŽICA MIRKOVIĆ, "Stećci u općini Čitluk", u: *Hercegovina*, 4, serija 3, Mostar, 2018., str. 146-149; <https://arheo-hercegovina.com/2013/07/23/bilig-u-služnju/> (3. 3. 2022.).

Srednjovjekovni novac kao motiv na poštanskim markama

Vladari i velikaši Bosanskoga Kraljevstva kovali su vlastiti novac. Prvi od njih bio je ban Stjepan II. Kotromanić što potvrđuju nalazi nekoliko emisija srebrenih dinara.⁹² Novac je nastavio kovati i ban Tvrtko, te je slično kao i njegov stric Stjepan II. kovao novac po dubrovačkom kalupu za što su mu Dubrovčani zaprijetili kaznom od 500 perpera ukoliko nastavi s takvom praksom.⁹³ Nakon što se okrunio za kralja Tvrtko je nastavio kovati novac, a prema pisanim izvorima to je činio u Srebrenici jer se u nekoliko slučajeva spominju *de grossis de Srebernica*.⁹⁴ Od kraja 14. stoljeća do 1436. godine nema podataka o kovnici novca bosanskih kraljeva. Tek 1436. godine pojavljuje se novac kralja Tvrtka II., a novac su poslije kovali Stjepan Tomaš i Stjepan Tomašević. Kako je Srebrenica od 1411. godine bila pod vlašću srpskih vladara, kovnica je morala biti podignuta na drugome mjestu. S velikom vjerojatnošću može se pretpostaviti da je kovnica novca bila smještena u Fojnici koja je zbog blizine rudnika srebra mogla ispuniti takav zahtjev, a osim toga Fojnica se naglo razvija od tridesetih godina 15. stoljeća, gdje su prisutni brojni dubrovački obrtnici, a posebno zlatari.⁹⁵ U spomen i sjećanje na novac bosanskih kraljeva HP Mostar

92 DESANKA KOVAČEVIĆ, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Naučno društvo NR BiH, Djela, knjiga 18, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, knjiga 13, Sarajevo, 1961., str. 18-22.

93 M. J. DINIĆ, *Za istoriju rudarstva u srednjevekovnoj Srbiji i Bosni*, I., str. 48-50.

94 M. J. DINIĆ, *Za istoriju rudarstva u srednjevekovnoj Srbiji i Bosni*, I., str. 51-52. Ćiro Truhelka smatrao je kako je Tvrtko I., nakon što se okrunio za kralja 1377. godine, prestao kovati novac. ĆIRO TRUHELKA, "Nalaz bosanskih novaca, Obreten kod Ribiča", u: *Glasnik Zemaljskog muzeja*, 17, Sarajevo, 1905., str. 21-22. Ivan Rendeo imao je jednako mišljenje. IVAN RENĐEO, "Novci bosanskih vladara", u: *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.*, HKD Napredak, ²1991., str. 676-677. Ovdje treba spomenuti jedan dokument iz 1444. godine, u kojem Dubrovčani nastoje odgovoriti kralja Tomaša da ne kuje novac, naglašavajući kako novac nisu kovali ni "kraljevi Tvrtko 'Stari' Dabiša, Ostoja i Stevan Ostojić". M. J. DINIĆ, *Za istoriju rudarstva u srednjevekovnoj Srbiji i Bosni*, I., str. 51.

95 DESANKA KOVAČEVIĆ, "Gdje je bila kovnica novca bosanskih vladara", u: *Godišnjak istoriskog društva BiH*, 4, Sarajevo, 1952., str. 273, 275-276, (ćir.); D. KOVAČEVIĆ-KOJIĆ, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, str. 155-156. Osim navedena mišljenja prema kojemu je bosanska kovnica novca obnovljena 1436. godine, povjesničar Pavo Živković smatra kako se to dogodilo već 1428. godine te pri tome naglašava kako je obnova kovnice novca bila vezana uz bolanje srebra. PAVO ŽIVKOVIĆ, "Prve vijesti o bosanskoj kovnici

objavila je četiri prigodne poštanske marke s motivima srednjovjekovnog novca. Prvo su 2018. godine na Svjetski dan štednje (31. listopada) objavljene dvije poštanske marke s motivom srebrenoga novca dinara i groša kralja Tvrtka II.⁹⁶ Istom prigodom 2021. godine također su objavljene dvije prigodne poštanske marke s motivom zlatnika kralja Tvrtka I. s prikazom lava i kacige.⁹⁷

Završni osvrt

Kao što je naglašeno na početku ovoga rada srednjovjekovni motivi na poštanskim markama nisu dosad bili predmet proučavanja povjesničara, a u jednakoj mjeri nisu proučavani ni u kontekstu kulture sjećanja i pamćenja. U radu su analizirane 32 poštanske marke sa srednjovjekovnim motivom ili natpisom koje je objavila HP Mostar u razdoblju od 1993. do kraja 2021. godine. Među analiziranim markama trećina se javlja s motivom srednjovjekovnih gradova. Kroz ovu analizu može se vidjeti kako su se na poštanskim markama našli gradovi koji su tijekom srednjega vijeka imali različitu ulogu i važnost. Tako su prikazani gradovi koji se u izvorima javljaju jednom te nisu imali odlučujuću ulogu i važnost, ali i gradovi koji su bili prijestolnice. Prikaz srednjovjekovnih gradova, naselja ili utvrda čini se sasvim razumljivim jer njihovi ostatci još uvijek na određen način predstavljaju "živu prošlost" koja članove određene zajednice podsjeća na njihovu povijest. Situacija je nešto drugačija kada su u pitanju poštanske marke posvećene osobama. U tom slučaju može se vidjeti kako se kao motiv javljaju najvažnije osobe, vladari, velikaši i kraljica, te nema spomena običnih ljudi ili onih koji se u izvorima javljaju rijetko. Sličan zaključak može se izvesti i kada su u pitanju važne obljetnice, spomenička baština ili pak prikaz novca. U kontekstu kulture pamćenja i sjećanja objavljivanje poštanskih maraka s ovakvim motivima ima zadatak podsjetiti članove određene zajednice na njihovu povijest. Naime, sve one koji dijele istu prošlost, kulturu, jezik, a u konačnici i povijest, nastoji se kroz poštansku marku,

---

novca poslije smrti Tvrtka I Kotromanića", u: *Godišnjak društva istoričara BiH*, 28-30, Sarajevo, 1979., str. 272, 277-278.

96 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/numizmatika-novac-kralja-tvrtka-ii-dinar/11807> (3. 3. 2022.); <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/numizmatika-novac-kralja-tvrtka-ii-gros/11808> (3. 3. 2022.).

97 <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/numizmatika-2021-zlatnik-kralja-tvrtka-i-lav/13441> (3. 3. 2022.); <https://www.epostshop.ba/hr/filatelija/proizvod/numizmatika-2021-zlatnik-kralja-tvrtka-i-kaciga/13442> (3. 3. 2022.).

Tabela 1. Popis poštanskih maraka sa srednjovjekovnim motivom objavljenih u HP Mostar.

Tema	Naziv izdanja	Datum izdavanja
Gradovi Bosanskoga Kraljevstva na poštanskim markama	Hercegbosanski srednjovjekovni gradovi - Jajce	18. 5. 1993.
	550. obljetnica Ljubuškog	8. 12. 1994.
	Hrvatski srednjovjekovni gradovi BiH - Srebrenica	20. 12. 1995.
	Hrvatski srednjovjekovni gradovi BiH - Livno	9. 4. 1998.
	Hrvatski srednjovjekovni gradovi BiH - Bobovac	30. 3. 1999.
	550. obljetnica spomena Mostara	2. 4. 2002.
	Arheološko blago - Gabela	12. 5. 2007.
	550 godina Žepča	14. 10. 2008.
	Srednjovjekovni gradovi - Visoko	22. 6. 2012.
	Srednjovjekovni gradovi - Blagaj	22. 6. 2012.
	Europa 2017. - Vranduk	9. 5. 2017.
	Europa 2017. - Počitelj	9. 5. 2017.
Srednjovjekovni bosanski i humski vladari i velmože	Znameniti Hrvati iz Herceg-Bosne Hrvoje Vukčić Hrvatinić	8. 12. 1993.
	Europa 1996. - Znamenite žene - Kraljica Katarina Kosača Kotromanić	20. 7. 1996.
	650. obljetnica smrti Stjepana II. Kotromanića	28. 9. 2003.
	850. obljetnica rođenja Kulina bana	1. 3. 2013.
Obljetnice srednjovjekovnih događaja	550. obljetnica Hercegovine	8. 4. 1998.
	800. obljetnica abjuracije na Bilinom polju	8. 4. 2003.
	800. godina Franjevačkoga reda - Crkva	4. 10. 2009.
	800. godina Franjevačkoga reda - Križ	4. 10. 2009.
Spomenička baština	Spomenici pismenosti u BiH - Humačka ploča	13. 6. 2002.
	Arheološko blago 2004. - Kočerinska ploča	27. 6. 2004.
	Arheološko blago 2006. - Stećci	9. 9. 2006.
	Međunarodni dan kulturne baštine - Boljuni	23. 9. 2007.
	Arheološko blago 2014. - Stećak u Služnju	12. 5. 2014.
	Arheološko blago 2017. - Ploča s natpisom popa Tjehodraga u Lištanima	12. 5. 2017.
Arheološko blago 2020. - Radimlja	Arheološko blago 2020. - Radimlja	12. 5. 2020.
Heraldika	Arheološko blago 2009. - Grb hercega Stipana Vukčića Kosače	12. 5. 2009.
Numizmatika	Novac kralja Tvrtka II.: Dinar	31. 10. 2018.
	Novac kralja Tvrtka II.: Groš	31. 10. 2018.
	Zlatnik kralja Tvrtka I. - Lav	31. 10. 2021.
	Zlatnik kralja Tvrtka I. - Kaciga	31. 10. 2021.

koja predstavlja samo jedan medij, povezati s određenim, kako to Pierre Nora naziva, mjestom pamćenja. Pošta kao institucija, iako ona zapravo predstavlja organizaciju,⁹⁸ kako je već rečeno na početku rada, ne "posjeduje" sjećanje, ali ga zato stvara kroz objavljivanje poštanskih maraka s različitim motivima. Objavljivanje poštanskih maraka u određenim vremenskim razmacima upravo predstavlja proces pamćenja, ili kako je na početku rada navedeno, to je "rad na sadržaju", koji određenu društvenu zajednicu podsjeća što treba pamtiti kako bi se u konačnici stvorilo ono što se naziva "skup uspomena" koje jedna takva zajednica dijeli međusobno. Ovo vrijedi za sve poštanske marke bez obzira podsjeća li određeni motiv na srednjovjekovni grad ili utvrdu, važnu obljetnicu ili značajnu povijesnu osobu, ili pak arheološke ostatke i spomenike.

---

98 Institucije i organizacije se u ovom slučaju shvaćaju onako kako ih je definirao Douglas C. North. DOUGLASS C. NORTH, *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990., str. 3.